

Kelma Waħda Biss

Novella ta' G. CASSAR PULLICINO

DAK in-nhar li Karmena waslet lura mis-safar kien hemm ferħ liema bħalu fit-triq tagħha. Tad-dar kienu hađu t-telegramm xħin keilha tasal u missierha u huha kienu niżlu x-xatt jilqgħuha. Te-qq lura lejn ir-raħal bil-karozzin ta' Grezzju, ta' maġenbhom, u daħlu fost iċ-ċempil tal-qanpiena tal-karozzin, l-agħjat tat-tfal li kienu jilagħbu ħafjin fit-triq u l-ġiri ta' nies oħra li hallew minn idejhom u telqu jgħagġlu għal għandhom biex jarawha u jifirħuha. Fuq kull fomm ma tismax hliet "Karmena" tiela' u "Karmena" nieżel. "Waslet, hej, Karmena! Rajtekk, kollox iġħaddi. Qisha marret il-bieraħ! Imbierek Alla! Harget għall-iskola dik Karmen! Kemm hi brava! Ġiet sinjora f'sentejn."

Dan kien għall-ħabta ta' nżul ix-xemx ta' jum ta' Ġunju — meta r-raħhal ikun ġezz in-nagħaġ tiegħu, il-bidwi ħasad il-qamħ u għamel l-andar u tkun bdiet tinbitlu l-bħajra. U ma' nżul ix-xemx dawn in-nies ikunu reġġhu lura lejn id-dar fejn tkun tistenniehom ikla sħuna li timla ż-żaqq u ssaħħaħ l-iġsma għajjiena bit-tbatija tal-jum. Imma dak in-nhar ma kienx bħal granet oħra u kulħadd ħareġ minn daru u n-nies ingemgħet quddiem id-dar ta' Ċensu, missier Karmena — dar bil-faccata mbajda friska u l-bibien miżbugħin ġdid. Kien hemm nies ta' kull xorta: min qiegħed hemm biex iħares biss għax tagħmel bih il-kurżità, min jimbotta 'l ta' quddiemu bla jaf sew għaliex, min dieħel għand Ċensu u min ħiereġ b'wiċċu daħkan. Dak in-nhar missier Karmena fetaħ idejh u kien hemm min billha sewwa n-niexfa qabel reġa' telaq minn għandu lejn daru. Karmena kienet fil-kamra tal-pranzu — li qatt ma jieklu fiha — imdawra b'niesha u qrabatha kulħadd isaqsuha kif marret barra, kif inhi l-ħajja, kif sabithom in-nies u elf mistoqsija oħra li Karmena għarfet twieġeb waqt li kompliet bit-tbissima fuq fommha ma' kull min daħal jifirħilha. F'daqqa waħda, billi l-aħbar laħqet xterdet mar-raħal kollu, instema' wkoll id-daqq tal-banda wara l-bieb. Kienu daqs sitta minn nies, min bil-vjolin, min bil-klarinet u min bil-katuba u t-tħanxir u t-twerżiq ta' l-istrumenti ziedu juru l-ferħ tan-nies li dik ix-xbejba tar-raħal tagħhom kellha ħila tilħaq f'sentejn sinjora ta' l-iskola.

Siktet fi-aħħar il-banda, in-nies tbattlet u Karmena setgħet tistrieħ ftit mill-għeja tal-vjaġġ fi ħdan niesha. Imma dik il-

lejla ma kienx hemm dar jew hanut fejn ma ssemmietx Karmena, issa fil-batal u issa fis-sewwa. Xjuh u zghazagh, nisa u rgjel, jafuha u ma jafuhix, ukoll dawk li marru jifirhulha, kulhadd, riedu jghidu taghhom. Kien hemm min qal li raha gholbot kemm damet imsiefra, li saret bla qadd u l-libsa saret tperper fuqha, imma ohrajn fuq l-istess bniedma qalu li wiçcha kien ha l-lewn u li giet ahjar milli marret. Iz-zghazagh thaddtu fuq il-gmiel ta' wiçcha, fuq il-barma ta' gisimha u fuq il-heffa ta' ghajnejha leggi. Imbaghad kien hemm ohrajn li tathom gewwa din li t-tiffa ta' Censu lahqet sinjora. Uhud minnhom qalu b'nofs ghira "Lahqitlu 'l Censu, rajthiex? Dik hi x-xorti! Tghid ma kienx hawn min hu kapaçi daqsha għall-iskola! Imma fid-dinja l-flus kollox". Instemghu mbaghad ohrajn li kliemhom jaghti ragun 'il dawk li jghidu li San Pawl neħha l-velenu minn halq il-lifgha biex tefghu f'halq il-Maltin. Ghax ma sabux fhiex iqabbdu difrejhom, qalu dawn il-kliem: "Ajma jommi! Issa tara, hej, billi lahqet kemm gejja polikarja u kemm giebet ksuhati magħha! Dalwaqt tibda titkaža b'missierha talli jbigħ il-gwież. Mhux digà, qabel telqet, kienet tarana koroh ghax nitkellmu mghawweġ bir-raħli? Ajma, ma nafx jien fejn sa naslu b'din l-iskola kollha tal-lum." L-ahjar fost kulhadd kienu dawk il-ftit ohrajn li ma qalu xejn u qablu f'kollox ma' dak li ntqal minn haddiehor.

Post iz-zghazagh li dik il-lejla ntasbu għand Gamri tal-hanut biex jippintjaw l-inbid u jaħarqu s-sigaretti wieħed biss kien hemm li baqa' sieket — bla ma qatt fetah fomm. Dan kien jismu Zarenu, imma għall-heffa kulhadd kien isibu b'Zaru, ghax iqsar. Meta l-inbid jitla' fir-ras, l-irjus jishnu u dak iz-zaghzugħ, li qaghad waħdu f'rokna għalih, seta' jisma' è-çajt goff, il-għana li beda jindaqq fuq il-kitarra u, fl-aħħar, il-klimi-jiet li ntqalu fuq din Karmena. Kien hemm xi haġa li tagħzlu minn l-ohrajn 'il dak iz-zaghzugħ. Mhux mill-ilbies, għad li kien liebes tajjeb, qalziet u sidrija tas-sarg, u f'saqajh kien xedd papoçc kannella tal-Gapan bil-qiegh tax-xama'. Imma l-ħarsa tiegħu kienet ta' wieħed jaf igib ruħu, jaf sa fejn għandu jasal fiç-çajt u ma jinzilx fil-baxx biex haddiehor jidħaklu. F'daqqa waħda, meta xi hadd minn dik iç-çorma xurbana stiednu biex jixrob ohra bis-saħħa tas-sbejħa Karmena, Zaru qam bil-herra, ta xengila 'l isfel lill-pizz tal-beritta, ħares bl-ikrah lejn l-ohrajn u baqa' ħiereg 'il barra bla kliem u bla sliem.

Lil Karmena Zaru kien ilu jafha minn tfulitu. Missieru u missierha kienu xbejjen; ta' l-ewwel kien ghammed il-kbira ta' Censu u dan kien ghamel il-Griżma 'l Zaru. Kienu joqogħdu fl-istess triq u għalkemm Zaru kien sentejn ikbar iż-żewġt itfal kienu ġejjin u sejrin għand xulxin, kull fejn imorru dejjem flimkien, issa fl-għalqa jirgħu n-nagħaġ, issa fil-wied il-aqqtu magħlef haix, wara l-iskola jarmaw il-ħmara u jmorru l-mithna jew jeħdu l-kafè l-għalqa lil missieru jonkella jaqilgħu l-patata jew jizirgħu t-tewm. Meta kibru, mill-Iskola tal-Gvern għadew għal taġlim akbar u wara sentejn Zaru qata' qalbu u ħalla waqt li Karmena ssuktat għal assistenta..... U Zaru qorob it-tmintax u kellu jmidd għonqu għax-xogħol. Irrikkmandawh mal-perit u laħaq supristant. Kien iqum filgħodu kmieni jaqra n-nies tax-xogħol u mbagħad iqassam in-nies kulhadd fejn għandu jaħdem u jagħti daqqa t'għajn ix-xoghlijiet li kienu jsiru u jirrapporta lil ta' fuqu xi jkun isir. Ta' tmintax il-qalb tkun bdiet tiftaħ għal dak il-ġmiel mistur li jissejjaħ imħabba u Zaru beda jħoss bħal ġibda ġdida lejn Karmena, is-sieħba tal-logħob ta' tfulitu. Imma ma riedx ifixkilha fl-istudji taġħha u għalhekk ikkuntenta ruħu li jgħaddi minn quddiemha hija u sejra l-iskola u jkolha bil-ħars, u minn ġol-ġnien tad-dar tiegħu kien jaraha tippassiġġa bil-ktieb f'idha fuq il-bejt fl-aħħar granet qabel l-eżami..... U darba—kien is-sajf meta kienet tistenna r-riżultat minn barra — waqqafha fuq il-għajn wara nofs inhar u stqar-rilha mħabbtu. Karmena nfixlet, telgħet fawra ta' mistħija f'wiċċha u ma għarfetx twieġeb għajr il-kelmiet "U ħallina minn dan, Zar!" Imma billi ma qaletx le, Zaru baqa' jittama fuq li jittama li dak li ma kienx għad jista' jkun, Tama fiergħa! Għax lanqas biss tħissima waħda ma qatt taġtu biex tqawwilu qalbu.

Għadda ż-żmien u Karmena laħqet assistenta, baqgħet tistudja, ingħażlet għal sinjora u siefret. Kemm damet hemm Zaru staqsa baxx baxx fuqha u rnexxielu jiddobba l-indirizz taġħha ta' barra u kitbilha iktar minn darba — ittri ta' żaġżuġ bla sabar jittallab il-faraġ ta' l-imħabba m'għand il-ħani-na. Imma lanqas biss weġbitu: selliet biss għalih darba f'waħda mill-ittri taġħha u xejn aktar... Issa kienet reġġet lura r-raħal. Imma min jaf għadx ittiħ wiċċ? Min jaf qağħadx jistenna dan iż-żmien kollu ta' xejn? Għax bħal dik illum ma tkunx trid taf bih! X'jaġħmel? Jerġa' jwaqqafha? Imma jekk tiksru u tġhidlu le ma tregħxux u twaqqagħlu wiċċu l-art?! Mhux aħjar jisten-

na ftit iehor fejn ilu hafna, qabel jagħti xi pass fil-vojt? Jis-tenna għal issa! Hekk jaqbel... Ta' din ix-xorta Kienu t-tifkriet u l-hsebijiet li bdew g'ejjin f'moħħ Zaru f'dik il-lejla. Jis-tenna mela!

U Zaru stenna. Għaddiet gimgħa u gimgħa oħra u l-gimghat saru xahar, xahrejn, tlieta u Karmena nxeħtet għax-xogħol g'did tagħha. Imma, għax tgħid, donnha ma kenitx f'sikkitha sa barra. Kellha xi haġa fil-harsa li kienet tixhed tqanqil kbir g'ewwa qalbha. Saret ta' ftit kliem, ma tohrog imkien, hbieb hadd, tilfet aptitha u gie waqt li sabuha bil-ktieb miftuħ quddiemha skantata, bil-harsa mitlufa fil-bogħod. X'ma għamlux niesha biex iderrulha? Billi! Kollu ta' xejn!... Zaru nduna wkoll imma qajla seta' jifhem x'kien li qed isewdilha qalbha dik it-tfajla li kienet issaltan waħedha fi hsebijietu minn fil-għodu sa filgħaxija. Kemm-il darba staqsa lill-purtinara kif inhi s-sinjora u bosta drabi hallielha magħha bukketti sbieħ talward jew xi bixkilla frott misjur.

Miskin Zaru! Kif seta' qatt jagħrblilha qalbha, jikxef isigriet u jagħraf il-ġrajja li kienet għaliha l-isbaħ u l-ikreh tifikira ta' hajjitha? Il Karmena ma tlumbiex. Ma kienx mill-aġħar Zaru u ma kellha xejn kontra tiegħu. Biss meta tiġi għall-imħabba..... kif jista' marid idewwi marid iehor? Għax hija wkoll darba habbet, u habbet fis-sewwa. Imma mhux lil Zaru. Tiftakar, qisu l-bieraħ meta telgħu fuq il-vapur għall-Ingilterra, hija u oħra u tliet subien, il-koll għal surmastrijiet. Tul il-vjaġġ għamlu hbieb sewwa l-hames Maltin; jieklu, jixxemmxu fuq il-gverta, jifnu filgħaxija, kollox flimkien. Wieħed mis-subien — dak li għallimha taġmel il-passi taż-żfin — kien minn Tas-Sliema, jismu Roby. Kien ċajtner, għajnejh daħkana, xagħru mgiegħed, jimxi wieqaf wieqaf u kien jaf jitkellem fuq hafna xorti, saħansitra fil-moda tan-nisa kien jifhem. Qabel infirdu biex imorru kulleggi differenti, ftiehm u li jiktbu lil xulxin. U dak li ma setgħux jgħidu 'l xulxin bil-kliem qaluh bil-kitba. Għadhom għandha l-ittri tiegħu. Kol'ha refgħethom!..... Fil-vakanzi tal-Milied u tal-Għid u tas-sajf kienu jiltogħgu u ġieli iqattgħu granet shaħ għand hbieb oħra studenti bħalhom. Xi żmien kien dak! Mixjiet twal qalb il-widien kollha sigar u ħdura, fuq il-muntanji, max-xtajtiet tax-xmajjar..... *picnics* f'irhula helwin f'xatt il-baħar. U Roby u Karmena dejjem flimkien u biż-żmien il-hbiberija ta' fuq il-vapur inbidlet f'imħabba

safja. Kemm-il darba, mitlufin f'sakra ta' mħabba, ħalfu 'l xulxin li ma kellhom jinsew qatt wieħed lill-oħra!

Issa kienu għaddew is-sentejn — għaddew bħal ħolma. Reġgħet għet hawn, minn daqs dak kobor, tindifen f'dan ir-raħal!! Oh x'dinja din li tlaqqa' fejn ma għandhiex tlaqqa' u tifred fejn l-iktar kien messha tgħaqqad! Kif inqaleb kollox kemm ilha li għet lura! Lil Roby ma tarah qatt ħlief fl-aħħar tax-xaħar meta jidħlu l-Belt għas-salarju. Imbagħad — jifirħu b'xulxin għal ftit. Donnu bħal dari — imma mhux sewwa sew bħal dari. Roby ma baqgħax dak li kien; minn kliemu u għamilu kien bħal beda jibred lejha u wara dil-bruda spiċċa biex jaħrabha u ma jimxix magħha... sakemm semgħet li qed jerga' joħroġ mat-tfajla li kien ikellem fl-antik u li kien iġġieled magħha ftit qabel siefer... Kemm kienu fiergħa daww il-wegħdiet li taw 'il xulxin barra minn Malta!

Xejn ħlief iż-żmien ma jiswa biex ifejqilha l-ferita li baqgħet f'qalbha. Iż-żmien biss inessi!

Imma madankollu kien hemm xi ħadd li ż-żmien, flok naq-qaslu, kattarlu t-tama li xi darba għad ikun jista' jsejjaħ 'il Karmena tiegħu. U waqt li din kienet qed tnin bl-imħabba għal min kisrilha qalbha, l-imsejken Zaru qagħad jistenna minn għand Karmena kelma waħda biss li timlielu qalbu b'dak il-faraġ li hi kienet għalxejn ittallbet mn'għand ħaddieħor.